OVERDENKING BIJ EXODUS 6 VS 2 T/M 8 EN LC 13 VS 1 T/M 9

In de 19e eeuw was er een Amerikaanse filosoof, die ook psycholoog was, met de naam William James. Hij heeft een beroemd boek geschreven dat heet *De varianten van de religieuze ervaring.* Een geweldig boek, vol bijzondere verhalen. Het is een klassieker geworden. William James was enorm nieuwsgierig naar wat mensen geloven. Of eigenlijk minder naar wat mensen precies geloven, meer naar wat dat geloof met mensen doet. Hoe de inhoud van een geloof en de uitwerking van dat geloof met elkaar samenhangen. Geloofs*inhouden* op zichzelf interesseerden hem heel weinig. Hoe het nu zit met de drieeenheid, de maagdelijke geboorte, de verzoening, dat alles is op zichzelf volkomen oninteressant, zei hij. Wat in zijn tijd heel gewaagd was om te zeggen. Waar het pas werkelijk interessant wordt, zegt hij, is waar je ziet dat de dingen waarin mensen geloven hun leven veranderen.

Niet dat William James geloofsinhoud niet belangrijk vond. Hij was juist iemand die geloof iets heel belangrijks en eigenlijk ook onmisbaars vond en hij was overtuigd van de waarheid van geloof, maar dan niet als theoretische waarheid. De waarheid van religie zag hij in de uitwerking ervan, in de enorme kracht die het kan hebben in levens van mensen. Zoals het leven van de slaven in Egypte veranderde doordat ze, en dat ging niet zo maar vanzelf, uiteindelijk gingen geloven in wat Mozes in Gods naam tegen hen zei: dat hun ellende werd gezien en dat ze niet bestemd waren voor onderdrukking, voor een leven zonder enkele eigen zeggenschap, maar voor een leven in vrijheid en – net zo belangrijk- verantwoordelijkheid.

Iets is waar als het werkt. Dat is een beetje kort door de bocht gesteld, het motto van William James. Waaraan nog wel iets moet worden toegevoegd: Als het een goede, heilzame uitwerking heeft. Dan hebben we met geloofswaarheid van doen. Want van het geloof van bijvoorbeeld zelfmoordenaars die menen dat zij door zichzelf en anderen te vernietigen het paradijs verdienen kun je ook zeggen dat het een enorme kracht is in hun leven, maar dan wel een heel destructieve. En de manier waarop op dit moment ultraorthodoxe nationalistische joodse groeperingen in Israël de landbelofte, die ook in onze tekst klinkt, uitleggen als vrijbrief voor de genocide op de Gazanen, die gewoon weer is hervat en die blijkbaar niemand tegen kan of wil houden, is iets verschrikkelijks en pervers.

Geloof herken je aan de goede vruchten. Let dus nooit alleen op iemands woorden, maar altijd ook op iemands daden. In het Hebreeuws is er maar één woord voor, dabar betekent zowel woord als daad. Werkzaam woord. De echte waarheid en waarde van wat iemand gelooft is dus af te lezen aan de vruchten die het voortbrengt in zijn of haar leven, of die goed of slecht zijn. Goede vruchten zijn, we zullen er zo van zingen, liefde, vreugde, vrede, geduld, vriendelijkheid, goedheid, vertrouwen, zachtmoedigheid. Geen haat en wreedheid en geweld.

In de gelijkenis uit het evangelie van vandaag vinden we ook iets van deze manier van kijken naar wat geloven is terug. We horen eerst verhalen over mensen die door rampspoed getroffen zijn, en op bijzonder wrede en tragische wijze de dood hebben gevonden. Jezus roept twee gebeurtenissen in herinnering, hoe een groep gelovige joden door Pilatus op een afschuwelijke wijze vermoord werd en hoe een andere groep van 18 mensen stierf doordat de toren van Siloam begon te wankelen en op hen viel. In die tijd waren mensen erg geneigd om zulke gebeurtenissen te zien als een straf van God. Die mensen uit Siloam hadden vast iets verkeerd gedaan. Maar met zo'n simpele theoretische opvatting over oorzaak en gevolg en zonde en straf, gecombineerd met de neiging om met de vinger te wijzen naar anderen als de schuldigen en zelf buiten schot te blijven, maakt Jezus vervolgens hele korte metten. *Denken jullie dat deze mensen schuldiger zijn geweest dan alle andere mensen die in Jeruzalem wonen? Zeker niet, zeg ik jullie, maar als jullie niet tot inkeer komen, zullen jullie allemaal net zo sterven als zij.*

Nou, die woorden liegen er niet om. Dat klinkt nu niet erg vriendelijk en zachtmoedig, maar hard en dreigend. Ik denk dat Jezus hier zoveel wil zeggen als: Kijk niet steeds naar anderen en wat die al of niet verkeerd doen, maar richt je ogen op God en wat Hij van je vraagt en kijk dan naar je eigen leven, vraag je in de eerste plaats af welke vruchten je zelf voortbrengt. Want ook jouw leven kan zomaar afgelopen zijn, net zo plotseling als bij deze mensen. En wat is het dan waard geweest? Dat het zomaar afgelopen kan zijn, daar staan we meestal niet bij stil, daar denken we liever niet aan, maar het is wel de realiteit. Ons leven is begrensd, we zijn hier maar voor een bepaalde tijd. Wat Jezus hier zegt is zoveel als: zorg ervoor dat je de tijd die jou gegeven is zo goed mogelijk gebruikt, zorg ervoor dat jouw leven niet onvruchtbaar zal zijn gebleven.

Als je niet op tijd tot inkeer komt, dan kan je leven maar zo vruchteloos eindigen, zegt hij hier. En dat zou toch zonde zijn? We zullen dat straks ook zingen, dat het leven van wie niet bereid is zichzelf te geven tevergeefs geboren is en vruchteloos eindigt. Ik moet altijd even slikken bij die woorden. Maar tegelijk denk ik dat we het soms nodig hebben om dit te horen, om ons wakker te schudden.

Als ik, als u, als jij niet op de een of andere manier ernst maakt met datgene waar je in gelooft en er niet echt zelf mee aan de slag gaat, dan wordt het nooit wat. Zolang je alleen van buitenaf tegen het geloof aan blijft kijken, zolang je het gebruikt als een maat om alleen anderen aan te meten en zelf buiten schot blijft, kan er in jouw leven niets gaan groeien. Als je ervoor kiest jezelf te wentelen in wrok en boosheid en negatieve oordelen over anderen, als je voortdurend excuses zoekt om zelf niets te hoeven doen, dan teken je in feite je eigen doodsvonnis. En dan vertelt Jezus die gelijkenis over een boom waar niets, maar dan ook helemaal niets aan wil groeien, als een soort schrikbeeld.

Stel je een mens voor die zich innerlijk helemaal niet ontwikkelt in zijn leven, nooit worstelt en niets leert, een mens in wie je dingen als liefde, vreugde, vrede, geduld en vertrouwen vergeefs zoekt. Bestaan er zulke mensen? Wat denkt u, wat denk jij?

De wijngaardenier in de gelijkenis is iemand die dat eigenlijk niet kan geloven. Hij wil er gewoon niet aan dat zijn boom geen enkele vrucht zou kunnen dragen. Voordat hij tot die conclusie zou komen wil hij eerst nog al het mogelijke proberen. Hij heeft al zoveel hoop in die boom geinvesteerd, moet hij het nu opgeven? Alle zorg, alle liefde die hij geven kan wil hij nog graag aan zijn boom geven. Die wijngaardenier is iemand die gelooft dat de liefde en genade haar werk uiteindelijk wel moet doen in het leven van een mens, dat niemand van ons geheel is uitgesloten van het licht van de liefde, en dat er temidden van alle onmogelijkheden ook altijd mogelijkheden ten goede zijn, kansen, dat er ommekeer mogelijk is en dat geen enkel leven onvruchtbaar hoeft te blijven.

Die wijngaardenier staat natuurlijk voor Jezus zelf en zijn geloof in de macht van de liefde van God, voor de manier waarop God naar mensen kijkt. Zoals deze wijngaardenier naar zijn vijgenboom kijkt, zo kunnen ook wij ook kijken naar onszelf. Zoals hij naar mensen kijkt, zo kunnen ook wij naar mensen kijken. In de Geest van Jezus. De Geest van de liefde en de vrede, geen slappe toegeeflijke liefde en geen lieve vrede, maar een krachtige liefde, die vrijheid geeft en verantwoordelijk maakt, de Geest van de vreugde, het geduld, het vertrouwen. De Geest, de adem van God, de lange adem, de Geest waar Jezus vol van was, die ook ons is ingeblazen in het eerste begin en die in ons wil groeien, en vrucht dragen.

Wij gaan luisteren naar de Cantique de Jean Racine van de Franse componist Gabriel Fauré, die dit stuk componeerde toen hij nog maar 19 jaar oud was en zich liet inspireren door een gebed van de 17e eeuwse toneelschrijver en zeer gelovige Racine. Rode draad in het gebed is dat geen mens is uitgesloten van Gods liefde en genade en ieder die er oprecht naar verlangt, erom bidt deel kan hebben aan die goede Geest.